

ARHIV BOSANSKE KRAJINE
BANJA LUKA

Memoarska gradja o rad-
ničkom pokretu u Banjoj Luci.
Sjećanja ing RATKA VOJNOVIĆA.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-146-VII/232

SJEĆANJA NA PREDRATNU BANJU LUKU I RADNIČKI POKRET

OSNOVNI BIOGRAFSKI PODACI : Rođen 7. no-
vembra 1920. godine u Slatini, opština San-
ski Most, u porodici u porodici zemljorad-
nika Nikole Vojnovića i Milice, rođjene
Rostović. Osnovnu školu pohađao u Budim-
lić Japri, a prvi razred gimnazije u Beo-
gradu. Kad je brat Nikola iz Beograda pre-
mješten u Suboticu, Ratko Vojnović dolazi
u Banju Luku i tu pohađja i završava pre-
ostalih sedam razreda gimnazije. U Banjoj
Luci stanuje kod brata od strica Mile Voj-
novića, koji je radio kao zvaničnik u BUVB.

Porodica Nikole i Milice bila je
veoma brojna: Nikola, Ilija, Jovo, Mara, Smilja,
Petar, Sava, Todor, Jovanka, Ratko i još jedan
sin.

+

Iz Realne gimnazije u Banjoj Luci sjećam
se mnogih naprednih profesora i djaka iz škole gdje su sta-
sali mnogi revolucionari. Posebno treba istaći da je u školi
i prije i tada bilo mnogo profesora koji su se isticali svo-
jim naprednim političkim gledanjima, što sve treba imati u
vidu kad se ocjenjuje politička klima u njoj.

Danica Bakrač bila je profesor srpskohr-
vatskog jezika, inače sestra ing Joze Bakrača, istaknutog
društvenopolitičkog radnika u SR Hrvatskoj. U cijeloj našoj
generaciji razvila je ljubav prema književnosti, a vjerujem
i kod svih gdje je predavala. U njenom pedagoškom radu naro-
čito treba istaći da nas je orijentisala na napredu knji-

ževnost, na progresivne pisce. Metodskim pristupom uticala je na mene da zavolim književnost. Predavala mi je u nižim razredima kada su se oblikovali afiniteti.

Božo Nikolić predavao mi je crtanje. Zauzimao je otvoren opozicioni stav prema režimu tako da su ga svi smatrali komunistom mada nije bio član Partije. Njegovi su politički nazori bili veoma progresivni, u mnogome na partijskoj liniji. Svoje progresivne stavove on je otvoreno iznosio, pa i pred samim djacima.

Grgičević Jerko bio mi je razredni stariješina od petog razreda gimnazije do završetka školovanja. Predavao mi je srpskohrvatski jezik poslije Danice Bakrač. Bio je veoma progresivan, ali ne znam da li je tada bio član Partije, što bi bilo sasvim moguće. Naime, javno je pred djacima istupao sa svojim komunističkim pogledima jer su njegove ocjene i vremena i književnika bile na pozicijama istorijskog materijalizma. U toku rata bio je u partizanima, a odmah poslije rata direktor Titove gimnazije u Zagrebu.

Svojim je stavovima mnogo uticao na politička opredeljivanja djaka. Neko je vrijeme bio protektor djačkog literarnog društva "Mlada Jugoslavija", čiji je rad i sam dobrim dijelom usmjeravao u progresivnom duhu. U biblioteci Realne gimnazije nalazila se i knjiga "Mati" od M. Gorkog. On je inicirao da se ova i druge napredne knjige što više čitaju, što je bilo veoma značajno u opredeljivanju djaka da ocjenjuju socijalnu problematiku.

Veoma dobro se sjećam da je on u odjeljenju održao zadnji čas 2. aprila 1941. godine, kada se raspuštala škola. Bio je to maturalni razred. Umjesto stereotipnog, on nam je održao maltene politički govor u kome je dao svoju ocjenu političke situacije. Istakao je da predstoji rat sa fašizmom i da je Jugoslavija napravila krupne političke i vojne promašaje što ranije nije uspostavila diplomatske odnose sa SSSR-om i sklopila pakt o oružanoj pomoći. U tom bi slučaju, kako je on naglasio, Jugoslavija daleko bolje prošla i u političkom i u vojnom pogledu. Upozorio nas je na to kakva nam opasnost pretila od fašizma.

Svi smo ga napeto slušali, njegove veoma

zrele i dalekovidne političke ocjene nastale situacije. Kao razredni starješina smatrao je da na oproštaju od generacije koju je dugo godina vodio treba da im da i političke smjernice u situaciji koja je već mirisala na rat.

Branko Vranešević, sada profesor univerziteta u Novom Sadu, tada profesor istorije u Realnoj gimnaziji, po svim svojim nazorima i postupcima bio je komunista. Nastojao je da što više istorijskog materijalizma unese u nastavu, da metodske jedinice iz istorije protka marksističkim tumačenjima o klasnim sukobima, političkim događajima itd.

U nižim razredima gimnazije predavala mi je i Natalija Jović. I ona je djelovala kao komunista. U nastavi predmeta prirodopis unosila je marksistička tumačenja o nastanku vrsta, postanku čovjeka, razvitku prirode. Sam je predmet bio takav da je mogla na materijalističkoj osnovi tumačiti nastavne jedinice i vješto primjenjivati dijalektički i istorijski materijalizam. Njena je nastava bila u ateističkom duhu, što je bilo sasvim vidljivo. Ona je inače tada bila veoma aktivna u ženskom pokretu u Banjoj Luci.

Gimnazijsko djačko literarno društvo "Mlada Jugoslavija" bilo je u toku mog školovanja stalno u rukama ljevičarski orijentisanih djaka. Jedno vrijeme bio je predsjednik Milovan Hrvaćanin (ubijen u toku rata u logoru Jasenovac), zatim Dušan Maksimović i Slobodan Glumac. U šestom i sedmom razredu bio sam i ja predsjednik. Poslije mene za predsjednika je došao Feliks Kufner, po nacionalnosti Nijemac.

Uzgređ rečeno, taj Kufner bio je tada ljevičar, šta više mislim da je bio čak i SKOJ-evac, ali je 1941. godine otišao u SS trupe. Nije mi poznato šta je sve uticalo da on od ljevičara postane folksdojčer.

Koliko se sjećam u Upravnom odboru "Mlade Jugoslavije" bili su: Mirko Kovačević (brat Dušanke Kovačević), Boro Cvjetković, Jaro Kolečka i još neki. Crnogorac Boro Cvjetković istjeran je iz titogradske (podgoričke) ili nikšićke gimnazije kao komunista. U Banjoj Luci nastavio je školovanje i isticao se u političkom radu. Naročito se družio sa Mirkom Kovačevićem. Poginuo je u partizanima mislim 1941.g.

Kao odbor sastajali smo se u nekoj od slobodnih učionica i dogovarali o programu rada i pojedinim sastancima društva. Opšti sastanci održavani su u crtaonici na prvom spratu na desnom, dogradjenom krilu zgrade prema hotel "Palasu". Crtaonica je bila najveća prostorija u školi i služila je za sastanke i priredbe.

Svake školske godine održavani su izbori za upravu "Mlade Jugoslavije" i tada je uvijek dolazilo do konfrontacije sa desničarski orijentisanim djacima koji su izlazili sa svojom listom. Medjutim, uvijek su na tim izborima ljevičari pobjedjivali jer je članstvo masovno glasalo za listu koju su predlagali napredni omladinci. Na taj način obezbjeđivan je kontinuitet naprednog djelovanja "Mlade Jugoslavije", ali je sve to iziskivalo angažovanje u pripremama izbora jer su desničari imali podršku i u samoj upravi škole.

Kad se vidjelo da desničari nikako ne mogu pobjediti (ljotičevci, frankovci i ostali), uprava škole donijela je odluku, čini mi se 1938. godine, da za izbor upravnog odbora "Mlade Jugoslavije" ne mogu glasati oni koji nisu uplatili članarinu. Članarina je bila prilično visoka i iznosila je za školsku godinu 20 dinara, što nisu mogli uplaćivati siromašni učenici. Bila je to vješto smišljena destrukcija da se onemogući naprednima, a ljevičari su bili mahom sirotinja, da i dalje drže ovo školsko društvo u svojim rukama. Ljevičari su na to odgovorili organizovanjem veoma široke akcije u gradu na prikupljanju priloga građana za siromašne djake. Sjećam se da su dosta novaca dali: Dujo Ivezić, trgovac Poljokan, Milorad Ljubibratić, Milkan Gojić i mnogi drugi. Neki od njih čak nisu ni znali za šta pomoć daju misleći da je to samo pomoć siromašnim učenicima, a ne pomoć da ~~xx~~ siromašni učenici dobiju pare za članarinu. Na taj način omogućeno je siromašnim i ljevičarskim djacima da ponovo pobjede.

Treba imati u vidu da je "Mlada Jugoslavija" bila progresivna ne po strukturi svog članstva, mada je većina bila politički napredna, već po svojoj opštoj orijentaciji i djelovanju, čemu je pravac i sadržaj davao upravni odbor.

Djačke radove (predavanja sa različitom tematikom, priče, pjesme itd.) odbor je pregledavao i uključivao u prog-

ram sastanaka, uz obaveznu verifikaciju od strane protektora. Odbor nije davao mogućnost da sa svojom temom istupi bilo koji profašistički učenik ili izlaže tema koja nije bila politički progresivna.

Držala su se predavanja ili čitale pojedine teme, nakon čega su slijedile diskusije. Budući da su se u okviru diskusija suprotstavljali lijevo i desno orijentisani djaci, vodila ideološka borba, bile su veoma značajne pripreme za ove diskusije. Kada su se čitali radovi bilo je uvijek i političkih konfrontacija. U diskusijama naročito su se isticali napredni djaci: Rade Bašić, Slobodan Glumac, Milovan Hrvaćanin, Mirko Kovačević, Boro Cvjetković i mnogi drugi.

Protektor je skoro uvijek bio prisutan, pa i sam učestvovao u diskusijama. U diskusijama često su učestvovali i djaci drugih srednjih škola, mahom napredni djaci, koji su dolazili na naše sastanke sve dok im uprava Realne gimnazije to nije zabranila. Razlozi ove zabrane svakako su veoma jasni.

Mislim 1939. godine organizovali smo u okviru "Mlade Jugoslavije" i jednu priredbu za djake i roditelje. Bilo je muzičkih tačaka i jedan skeč. Jedna tačka ovog programa uslovila je da ova priredba ne doživi planiranu reprizu. U scenskom prikazu djaci su se polako pojavljivali iza kulisa vukući nešto teško kao burlaci na Volgi uz pjesmu "Ej, uhnjem..." Na kraju pjesme iza kulisa se na kolicima pojavila ocjena "TRI". Samo zbog ove pjesme bila je zabranjena repriza ovog programa, mada je bio veoma dobar.

"Mlada Jugoslavija" imala je svoju sopstvenu biblioteku, prilično bogatu knjižnim fondom. Biblioteka je bila neovisna od školske. Neko vrijeme bila je smještena u prizemlju, a poslije u nekoj prostoriji na prvom spratu. Politiku nabavke knjiga vodio je upravni odbor, a nove su se knjige nabavljale iz članarine i školskih dotacija. Knjige su izdavali djaci, članovi društva, uz nadzor protektora. U knjižni fond ove biblioteke, što treba imati u vidu, nisu nabavljane knjige obavezne školske lektire kao školska biblioteka, već ostale knjige iz beletristike i nauke. Bilo je mnogo knjiga naprednih pisaca, uključujući i "Nolit"-ova iz-

danja, knjiga koje su se legalno izdavale, a na koje su režimske vlasti sa sumnjom gledale. Mnoge od ovih knjiga snažno su uticale na politička opredjeljivanja djaka. Zbog toga je i bilo značajno što se vodila posebna briga o daljnim dopunjavanjima knjižnog fonda progresivnom literaturom, a i usmjerenjima učenika na čitanje iste.

Posebno je interesantno kako sam ja postao predsjednik "Mlade Jugoslavije". Detalji mog izbora za predsjednika postali su mi jasni tek za vrijeme rata kada mi je Rudi Kolak saopštio šta je sve prethodilo mom izboru. Naime, trebalo je naći jednog dobrog djaka lijevo orijentisanog na koga se nije sumnjalo da je prokomunistički orijentisan da bi se predložio za predsjednika. Skojevska organizacija razmatrala je ovaj problem, odnosno razmatrala pitanje jedne pogodne ličnosti koja bi se predložila na čelo liste naprednih djaka. Mene su uzeli kao najozbiljnijeg kandidata, ali je ipak Rudi Kolak dobio zadatak da me provjeri. Pošto smo se kao djaci šetali na korzu i uvijek kretali u društvu, Rudi je uspio da me izdvoji iz društva i da samo nas dvojica šetamo izdvojeni od ostalih. Nisam mogao ni pretpostaviti da je ovaj naš razgovor o različitim temama bilo provjeravanje mojih političkih pogleda. Tek poslije ovog razgovora donesen je zaključak da ja budem predložen. Tako sam i izabran za predsjednika "Mlade Jugoslavije".

28. avgust 1975. godine
Banja Luka

(ing Ratko Vojnović)

